

**O RADIOGRAFIE A LIMBII ROMÂNE VORBITE ÎN SPAȚIUL
AUDIOVIZUAL DIN REPUBLICA MOLDOVA**
*A radiography of the spoken Romanian language in the audiovisual space of
the Republic of Moldova*

Dr. Inga DRUȚĂ
The Philology Institute of the Moldavian Academy of Sciences, Chișinău

Abstract

The work is presenting the whole picture of the modern Romanian language from the national audiovisual, so it is based on the results of monitoring 13 channels of television from the Republic of Moldova in the period of time September – October 2012. The way in which professionals from the audiovisual speak is the actual radiography of the modern Romanian language in this particular space.

After selecting the most important aspects of the problem in discussion, our professionals make conclusions on the quality and some tendencies of the promoted Romanian language at the monitored TV channels.

Keywords: Romanian language, national audiovisual, monitoring, TV channels, tendencies of the Romanian language

În septembrie-octombrie 2012, la solicitarea Consiliului Coordonator al Audiovizualului, o echipă de specialiști de la Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei a monitorizat 13 posturi de televiziune din Republica Moldova. Au fost urmărite câte 12 ediții de știri de la fiecare post, emisiuni matinale de divertisment și filme subtitrate (total: 140 de ore). În cele ce urmează, vom prezenta cele mai relevante rezultate ale monitorizării, care constituie o radiografie a limbii române actuale din spațiul cercetat, vom formula concluzii privind calitatea și unele tendințe ale limbii române promovate la posturile TV monitorizate.

Limba actuală al emisiunilor televizate reprezintă o evoluție incontestabilă în comparație cu perioadele anterioare. Abaterile de la limba română literară sunt departe de a fi calificate ca fiind foarte grave, ținând, de cele mai multe ori, de lipsa de atenție, de grabă sau de specificul limbajului colocvial. Erorile înregistrate se situează pe diferite paliere și trebuie interpretate ca atare.

I. Grafie, punctuație, pronunțare

1. În etapa anterioară de monitorizare (octombrie-noiembrie 2011), o problemă comună pentru mai multe posturi TV era **absența semnelor diacritice** în mesajele scrise. Acum, absența diacriticilor este accidentală, excepție făcând postul *Pro TV Chișinău*, unde majoritatea titlurilor sunt în continuare fără diacritice (cf. „SCANTEI LA GUVERN”, 10.IX; „CORLATEAN LA CHISINAU”, 13.IX; „FLAMANZI LA SCOALA”, 13.IX ș.a.). Sfidare sau neglijență? Cert e că lipsa diacriticilor creează uneori ambiguități (*flamanzi* „populație” sau *flămânzi*?) ori duce la scrierea „ca pe internet”: „START SI FINISH DEODATA” (14.IX).

Accidental, se constată inconsecvența aplicării grafiei cu **î** sau cu **â**: „raionul **Hîncești**” (EURO TV, 17.IX); „RESPIRĂ **ADÎNC**”, „sectorul **Rîșcani**” (Jurnal TV, 26.IX).

Neglijențele de tehnoredactare (substituirii sau inversări de litere, litere în plus, litere lipsă, silabe sau cuvinte în plus/lipsă ș.a.) sunt extrem de frecvente, fiind datorate grabei cu care se redactează știrile și lipsei de atenție (ceea ce totuși nu le justifică). Unele neglijențe sunt deranjante, în special când se deformează grafic nume proprii (nume de persoane și toponime): „Barack **OMABA**” (PRO TV, 13.IX); „Nicolae **TOMOFTI**” (PRO TV, 15.IX – Nicolae **Timofti**, Președintele Republicii Moldova); „**Corlățeanu**, la Chișinău” (Moldova 1, 13.IX – **Corlățean**); „**Valeiu** Lazăr” (EURO TV, 13.IX); „Bogații **Molovei**” (PUBLIKA TV, 18.IX); „Fiica lui **Nicole** Sulac...” (EURO TV, 12.IX); „**CHUIȘINĂU**” (TV 7, 17.IX); „**Comuiștii**” (Jurnal TV, 10.IX); „**MARȚUL** UNIONIȘTILOR” (TV 7, 17.IX) ș.a.

În domeniul grafiei, am înregistrat **greșeli grave** referitoare la scrierea cu *i, ii iii* la finalul cuvintelor: „**copii** par mai fericiți” (2 PLUS, 13.IX); „**Copii** din toate școlile din țară vor avea parte de consiliere psihologică” (EURO TV, 21.IX); „Să nu mai **vi** la mine cu așa întrebări” (Jurnal TV, 12.IX); scrierea formelor verbului *a crea*: „Suntem pentru excluderea tuturor aspectelor[,] care **crează** bariere în circulația oamenilor...” (TV 7, 13.IX; semnalăm și greșeala de punctuație); „Cel ce **crează**...” (TV 7, 19.IX); „Doar că nu vreau să-i **creiez** probleme lui Golub” (TV 7, 19.IX).

Erorile de **folosire a cratimei** privesc scrierea compuselor cu *șef, prim* etc. și a altor compuse și derivate (cratima fie lipsește, fie este superfluă): „protestele **anti-japoneze**” (PUBLIKA TV, 18.IX); „**anti-traffic**” (PRIME, 21.IX); „**negociator șef**” (CANAL 3, 14.IX); „**medic șef** sanitar” (EURO TV, 18.IX); „**prim ministru** italian” (2 PLUS, 17.IX); „**vice-președinte** APPLE” (PRO TV, 13.IX); „**director-adjunct**” (2 PLUS, 12.IX); „**comisar-adjunct**” (EURO TV, 17.IX); „**decizie șoc**” (PUBLIKA TV, 13.IX); „**momentele cheie**” (Jurnal TV, 11.IX); „probleme **socio-economice**” (TV 7, 12.IX); „**mass media**” (PRIME, 23.IX); „**lider surpriză**” (Jurnal TV, 12.IX) ș.a.

Din păcate, am consemnat și greșeli ortografice propriu-zise, comise din ignoranță: „**Întradevăr**” (TV 7, 12.IX); „**î-și** fac griji” (TV 7, 12.IX); „cea **dea** XX-a ediție” (Jurnal TV, 12.IX); „cea **dea** XI-a ediție” (Jurnal TV, 3.X); „**vre-o** explicație” (Jurnal TV, 18.IX); „**li sa** promis” (EURO TV, 19.IX).

Am înregistrat și cazuri de **scriere greșită** a unor cuvinte, abrevieri și nume proprii: „**distabilizează** situația” (Jurnal TV, 10.IX); „**bussines**” (Jurnal TV, 12.IX); „Spania ne **înșeală**” (EURO TV, 12.IX); „**mln.** de euro” (EURO TV, 17.IX; PRIME, 21.IX; 2 PLUS, 18.IX ș.a. – *mil.*); „**bld.** Ștefan cel Mare” (EURO TV, 19.IX); „**b-dul** Moscovei” (Jurnal TV, 12.IX); „**Munchen**” (CANAL 3, 8.IX – *München*); „**Ciadâr Lunga**” (Jurnal TV, 12.IX – *Ceadâr-Lunga*); „**VAN-DAMME**” (2 PLUS, 17.IX) și „**VAN DAME**” (N4, 17.IX – *VAN DAMME*).

Semnalăm și cazuri de **nerespectare a normelor ortografice în vigoare** care privesc scrierea cu majusculă/minusculă: „**concursul național** al **tinerilor instrumentiști Antonina Lucinschi**” (Moldova 1, 12.IX); „La Berlin s-a dat startul Salonului **aviatic internațional**” (PUBLIKA TV, 12.IX); „Banca Europeană pentru **investiții**” (PRIME, 21.IX); „**Codul Penal**” (PUBLIKA TV, 18.IX); „Avertizarea **Cod Galben** de ploi” (EURO TV, 21.IX); „Ziua Europeană a **limbilor**” (Jurnal TV, 26.IX); „Ziua **națională** a Germaniei” (Jurnal TV, 3.X); „Într-o lună, **Guvernul** a acumulat...” (2 PLUS, 10.IX – *guvernul*) ș.a.

2. În domeniul punctuației, cele mai multe greșeli se referă la folosirea **virgulei**. Am înregistrat numeroase situații în care virgula, obligatorie conform normei, lipsește: înainte de conjuncțiile coordonatoare adversative (*iar, dar, ci*): „Poarta era deschisă **dar** el a sărit gardul” (Jurnal TV, 12.IX); pentru a izola o apozitie: „astăzi **11 septembrie** este posibilă...” (Moldova 1, 12.IX); „Președintele PSD, **Victor Șelin** figurează în calitate de bănuț” (EURO TV, 14.IX); „Noi, **armenii** vrem să locuim...” (TV 7, 17.IX); pentru a marca elipsa verbului: „**Filat** la sfat cu Medvedev” (Moldova 1, 10.IX); „Ambasador **SUA** ucis în Libia” (EURO TV, 12.IX).

Virgula este folosită greșit între subiect/grupul subiectului și regent: „temperatura aerului[,] va crește” (PUBLIKA TV, 10.IX); „Turul doi[,] costă” (Moldova 1, 12.IX); „zeci de artiști cu dizabilități[,] au încântat publicul” (2 PLUS, 10.IX); „Oricine atacă Statele Unite ale Americii[,] nu va scăpa nepedepsit” (CANAL 3, 11.IX); „Cei care vizitează orașul iubirii[,] au șansa să admire cele mai frumoase obiective turistice” (EURO TV, 19.IX); „Cine se va eschiva de la plata impozitului[,] riscă închisoare” (PRIME, 21.IX) și în alte situații: „Mașinile[,] cu numere străine[,] pot fi înregistrate[,] până pe 1 octombrie” (2 PLUS, 10.IX); „Considerăm[,] că este un pas important...” (TV 7, 13.IX); „Tenismena de 30 de ani[,] Serena Williams[,] a câștigat titlul la US Open” (PUBLIKA TV, 10.IX).

3. Sextil Pușcariu sublinia că nu baza de articulație cu care ne-am născut e cea care contează, ci aceea dobândită prin deprindere. De aceea, elemente ca accentuarea, intonația și baza de articulare, care pot părea unora secundare, sunt de fapt elemente de bază în actul rostirii, particularizând o limbă în raport cu alta.

Am înregistrat abateri referitoare la **rostirea hipercorectă** a unor cuvinte: „**furage**” (Moldova 1, 3.X – *furaje*); „**stângeneală**” (Moldova 1, 3.X – *stânjeneală*).

O serie de abateri privesc **rostirea greșită a unor cuvinte** de uz curent (roșite popular/regional): „metri **patrați**” (Moldova 1, 11.IX); „dacă vă **înscriți** pe site-ul...” (CANAL 3, 13.IX); „au **exploadat** zece... rezervoare” (Moldova 1, 18.IX); „o **îmbăcșesc** de parfum” (Jurnal TV, 3.X) sau neologice: „raider” [**raider**] (PRO TV, 10.IX; Jurnal TV, 10.IX; 11.IX; 13.IX; EURO TV, 12.IX; PUBLIKA TV, 12.IX; PRIME, 19.IX; 2 PLUS, 19.IX – [**reider**]); „bannere” [**banere**] (EURO TV, 14.IX; PRO TV, 14.IX – [**benăre**]); „businessmanul” [**biznismenul**] (EURO TV, 12.IX – [**biznismenul**]); „președenție” (Moldova 1, 12.IX; PRO TV, 10.IX); „bodyguardii” [**bodiguarzii**] (Jurnal TV, 12.IX; PRO TV, 15.IX – [**bodigarzii**]); „tenismanul Andy Murray” (Jurnal TV, 18.IX – *tenismenul*). Sunt pronunțate greșit și unele nume proprii: *Bruxelles* [**brucsel**] (PRIME, 10.IX, 17.IX; EURO TV, 14.IX; 2 PLUS, 18.IX, 20.IX; Moldova 1, 24.IX – [**brüsel**]); „Dublin” [**dublin**] (PRO TV, 13.IX; N 4, 13.IX – [**dablin**]); „Singapur” (Moldova 1, 12.IX – *Singapore*).

Se constată și **pronunțarea greșită (trunchiată, familiară etc.)** a unor numere: „**optăsprezece** jucători” (PRIME, 10.IX); „**optăsprezece** lei” (PRO TV, 12.IX); „**șaisprezece** septembrie” (TV 7, 10.IX); „**șapsprezece** ani” (N 4, 11.IX); „secolul **șapsprezece**” (Jurnal TV, 12.IX); „**șapsprezece** mii” (Jurnal TV, 13.IX) ș.a.

Sunt frecvente și **greșelile de accentuare** a substantivelor comune și a numelor proprii: **inspecto**u**r** (N 4, 10.IX; PRO TV, 15.IX); **administ**o**rat**o**r** (Moldova 1, 11.IX; EURO TV, 12.IX; CANAL 3, 12.IX; PUBLIKA TV, 12.IX; TV 7, 13.IX; Jurnal TV, 17.IX, 26.IX); „**instru**o**ct**o**rii**” (CANAL 3, 25.IX); „**psih**o**log**” (Jurnal TV, 13.IX); „**indu**o**strie**” (Jurnal TV, 12.IX, 18.IX); „**cum**u**l**” (TV 7, 13.IX); „**ro**o**bot**” (CANAL 3, 11.IX); „**di**o**spu**o**tă**” (Jurnal TV,

12.IX, 18.IX; EURO TV, 13.IX; PUBLIKA TV, 17.IX); „**standard**” (PRO TV, 12.IX; Moldova 1, 13.IX; TV 7, 17.IX); „**taxi**” (Moldova 1, 17.IX); „**editor**” (2 PLUS, 17.IX; Jurnal TV, 18.IX); „**studio**” (PRIME, 19.IX); „**credit**” (2 PLUS, 21.IX); „**simbol**” (CANAL 3, 25.IX); „**limită**” (Moldova 1, 3.X); „**Rusia**” (EURO TV, 10.IX; PUBLIKA TV, 10.IX; TV 7, 10.IX); „**Qatar**” (CANAL 3, 25.IX – *Qatar*); „să **exercite**” (PUBLIKA TV, 10.IX); „**determină**” (PRIME, 11.IX, 12.IX; PUBLIKA TV, 12.IX); „**amenință**” (Jurnal TV, 10.IX; PRO TV, 12.IX, 13.IX; PUBLIKA TV, 17.IX; EURO TV, 17.IX; Jurnal TV, 17.IX) ș.a. Remarcăm că unele accente incorecte sunt determinate de influența limbii ruse.

II. Gramatică

4. Morfologie. Formele hibride de indicativ imperfect *vroiam, vroia, vroiau* etc., folosite în locul celor corecte, fără *-r-* în radical – *voiam, voia, voiau* etc. –, semnalate în etapa precedentă de monitorizare, încă apar la unele posturi TV: „deputat român, care **vroia** să-i facă un cadou unui om de afaceri” (Jurnal TV, 17.IX); „cei care **vroiau** să participe” (TV 7, 17.IX).

Am înregistrat și acum utilizarea verbului *a trebui* cu forma de indicativ prezent, persoana I *trebuiește* și persoana a III-a plural *trebuieșc*. Pentru indicativ prezent este corectă doar forma (unică pentru toate persoanele și numerele) *trebuie*: „Lui Ronaldo îi **trebuieșc** încă patru milioane...” (Jurnal TV, 11.IX); „reguli... care nu **trebuieșc** omise” (Jurnal TV, 19.IX).

Se observă forma greșită a unor verbe conjugate cu sufixele *-ez* sau *-esc*: „**Î sfătui** pe sirieni să nu vină aici.” (PRO TV, 10.IX); „Eu vă **sfătui** să luați *Economistul*” (Jurnal TV, 26.IX); „Medicii... au încercat... să-l **resuscite**” (Jurnal TV, 12.IX). Am înregistrat și o situație inversă, de conjugare greșită cu sufix: „Anual, 20 de giuvaiergii **absolveșc** un colegiu tehnic din Capitală” (Jurnal TV, 26.IX) – conform DOOM 2005, verbul *a absolvi* se conjugă fără sufix.

O greșeală frecventă este accentuarea pe sufix, în loc de radical, a verbelor de conjugarea a III-a, la imperativ, persoana a II-a plural, atunci când sunt urmate de clitice pronominale: „**scrieți-ne**” (EURO TV, 14.IX); „**Spuneți-ne** ce s-a întâmplat” (Jurnal TV, 17.IX); „**Spuneți-ne**, vă rog, este prima dată când organizați un asemenea concert?” (Jurnal TV, 26.IX); „**Aduceți-mi**, vă rog, terminalul!” (PUBLIKA TV, 18.IX); „mai **puneți-vă** mai mulți bani în portmonee” (Jurnal TV, 26.IX).

Am înregistrat, rar, și forma greșită a verbului *a merita* – *se merită*. Verbul *a merita* nu este însă reflexiv: „Efortul se pare că **s-a meritat**” (PRIME, 25.IX); „**se merită**” (PRIME, 26.IX). Semnalăm și trecerea accidentală a verbului *a scădea* de la conjugarea a doua la a treia: „euro **va scade**” (CANAL 3, 11.IX).

Am atestat și forme greșite de plural ale unor substantive: „**piețile** internaționale” (2 PLUS, 13.IX); „**victimile** justiției” (EURO TV, 12.IX); „**indicile termice**” în loc de *indicii* (TV 7, 11.IX, 13.IX, 18.IX ș.a.); „**chinejii**” în loc de *chinezii* (Jurnal TV, 26.IX).

Se observă concurența între desinențele de neutru plural *-e* și *-uri*: „**tricolore**” (EURO TV, 14.IX – *tricoloruri*); „**suveniruri**” (Moldova 1, 26.IX – *suvenire*).

Am înregistrat și forme greșit declinate la genitiv-dativ: „prepararea **mămăligăi-gigant**” (Moldova 1, 10.IX – *mămăligii*); „o parte a **povestei**” (N4, 17.IX); „angajații **morgăi**” (Jurnal TV, 18.IX – *morgii*); „învingătorii **olimpiezi**” (Moldova 1, 23.IX).

Sporadic, am întâlnit substantive încadrate greșit la alte genuri: „sunt recomandate **odorizantele** naturale” (Jurnal TV, 12.IX – *odorizanți*); „Marfa avea **timbrul de acciz** al Republicii Moldova” (PUBLIKA TV, 13.IX – *acciză*).

Am înregistrat, la unele posturi monitorizate, substantive feminine create prin moșune în cazul unor substantive numai cu formă de masculin: „**lidera** mondială Victoria Azarenka” (2 PLUS, 10.IX); „Indonezia este **lideră** într-un clasament mondial” (PUBLIKA TV, 11.IX); „Organizația este **lideră** în traficul de droguri” (PUBLIKA TV, 13.IX); „așa-zisa **ministră**... de la Tiraspol” (N 4, 13.IX); „**ministra** de Externe de la Tiraspol” (EURO TV, 13.IX). Fenomenul ar putea fi tratat ca o tendință de „feminizare” a unor substantive; din seria citată însă credem că are șanse de a se impune numai forma *lideră*.

O greșeală răspândită este înlocuirea formei adverbiale *maximum* cu cea a adjectivului corespondent, *maxim*: „cu **maxim** de puncte” (PRO TV, 12.IX); „fără mâncare omul poate trăi **maxim** trei zile” (Jurnal TV, 12.IX); „vor fi **maxim** 26 [] grade” (TV 7, 17.IX; în acest exemplu semnalăm și absența prepoziției *de* după numeral); „**maxim** 16 mii de lei amendă” (Jurnal TV, 17.IX). Forma *maxim* este folosită greșit și în locuțiunea adverbială **la maxim*, în loc de *la maximum*: „să asigure **la maxim**” (CANAL 3, 14.IX); „tiparnița de bani, turată **la maxim**” (Jurnal TV, 19.IX); „Dați muzica **la maxim**” (Jurnal TV, 26.IX).

La unele posturi monitorizate, am constatat preferința pentru numeralul cardinal în locul celui ordinal pentru a desemna data. Numeralesle cardinale se utilizează pentru a preciza data începând cu 2. Pentru data de 1, conform tradiției, se folosește numeralul ordinal *întâi* (nu *unu*): „**unu** ianuarie 2013” (EURO TV, 10.IX); „**unu** august 1927” (Moldova 1, 18.IX).

5. Sintaxă. Dezacordul. Dezacordul dintre predicat și subiect

Unele dezacorduri se produc prin atracția altui termen din enunț, din cauza topicii componentelor enunțului. Alte dezacorduri au cauze semantice, atunci când există o neconcordanță între forma și sensul unui termen aflat în poziția de subiect. Pe lângă factorii de natură lingvistică (atracția, sensul), apariția dezacordurilor este favorizată de diverși factori specifici comunicării orale: neanticiparea mesajului, neatenția, rapiditatea comunicării: „În scurt timp **va începe examenele**” (PUBLIKA TV, 17.IX); „Acest **lucru... vor obliga** băncile să sporească măsurile de securitate” (PUBLIKA TV, 18.IX); „**sfaturile** unui prieten mai în vârstă **vă va ajuta**” (Moldova 1, 12.IX); „**Securitatea** ministrului Economiei și a liderului PL **au fost asigurate** de bodyguarzi” (Jurnal TV, 12.IX); „Părintele Pavel este unul din **preoții** din Republica Moldova ce **nu dorește** impozitarea Bisericii” (Jurnal TV, 19.IX); „PCRM anunță că **vor contesta** legea” (N4, 17.IX); „**Fracțiunea** PCRM **au cerut** astăzi convocarea ședinței...” (EURO TV, 17.IX); „**Comunitatea** Romilor **au încercat...**” (TV 7, 17.IX); „Ziua **se vor atinge valoarea de 25-28 grade** Celsius” (TV 7, 12.IX).

Nerespectarea **regimului verbal** este o greșeală gravă: „Moscova **nu crede lacrimilor**” (EURO TV, 11.IX – corect: *Moscova nu crede în lacrimi*); „oamenii **s-au dezamăgit** de inițiativa integrării în Uniunea Europeană” (PUBLIKA TV, 10.IX – corect: *oamenii sunt dezamăgiți de inițiativa integrării în Uniunea Europeană*). Fenomenele citate reprezintă calcuri gramaticale după limba rusă.

Un caz specific, răspândit în audiovizualul din Republica Moldova și în limbajul public, este utilizarea verbului *a trebui* cu supin în loc de participiu: „Ceea ce trebuie **de făcut** e ca legea să funcționeze” (Moldova 1, 10.IX – corect: *trebuie făcut*); „cum **trebuie de jucat**”

împotriva Angliei” (Jurnal TV, 12.IX); „**trebuie de făcut** aceasta” (CANAL 3, 12.IX); „Nu **trebuie de confundat** această mână de oameni cu vasta majoritate a cetățenilor noștri” (EURO TV, 17.IX); „**Trebuie de luptat** cu corupția” (TV 7, 17.IX); „**trebuie de construit** stadionul” (EURO TV, 20.IX).

Frecvența îngrijorătoare a acestor construcții eronate ne îndreptățește să constatăm că formula s-a generalizat atât în limbajul televizual, cât și în exprimarea vorbitorilor.

Am înregistrat două tipuri de utilizare greșită a formelor articolului genitival *al*: utilizarea invariabilă a formei *a*; utilizarea unei forme acordate greșit, cu alt element din enunț, prin atracție: „Ministerul Educației de la București a publicat listele provizorii **a** celor admiși” (Jurnal TV, 11.IX – *ale*); „domeniul culturii sau **a** justiției” (Moldova 1, 13.IX – *al*); „presupuse urme **a** unei secte” (CANAL 3, 12.IX – *ale*); „autorii jocurilor truate și **a** pariurilor aranjate” (TV 7, 18.IX – *ai*); „După 12 etape **a** Mondialului de Formula 1...” (PUBLIKA TV, 18.IX – *ale*); „Gestul disperat **a** unui copil” (PRIME, 20.IX – *al*); „președintele Dumei de Stat **al FR**” (EURO TV, 11.IX – *a*); „Ambasadorul Statelor Unite, **al cărui** țară...” (2 PLUS, 18.IX – *a*); „banii vor fi din profitul Căii Ferate **al** Moldovei” (EURO TV, 24.IX) ș.a.

Uneori articolul genitival este confundat cu prepoziția *a*: „reprezentanți **ai** 25 de țări” (EURO TV, 11.IX – *a*); „La reuniune au participat reprezentanți **ai** peste 70 de companii” (PUBLIKA TV, 13.IX – *a*).

Am atestat și dezacorduri ale adjectivelor numerale compuse. Cel mai frecvent se greșește prin utilizarea formelor de masculin în locul celor de feminin (sau invers). În general, această greșeală se întâlnește la numeralele compuse: „opt sute **șaizeci și unu de construcții**” (TV7, 10.IX); „prejudiciile se ridicau la **patruzeci și una de milioane** de dolari” (PRO TV, 10.IX); „**treizeci și unu** de persoane” (Moldova 1, 11.IX); „fete... de la **douăsprezece** la șaisprezece ani” (2 PLUS, 12.IX); „locul **douăsprezece** în clasament” (2 PLUS, 17.IX); „zece din cele **doisprezece rezervoare** cu chimicale” (Moldova 1, 18.IX).

Pentru exprimarea orei, numeralul *doi* și numeralele compuse cu *doi* trebuie să aibă formă de feminin. Am înregistrat, nu foarte frecvent, folosirea formelor de masculin în astfel de contexte: „Toate le aflați la **ora doisprezece**” (Jurnal TV, 12.IX); „Startul Velohorei va fi dat la **ora doisprezece**” (Moldova 1, 20.IX).

Utilizarea fără prepoziția funcțională *pe* a pronumelui relativ *care* cu funcție de complement direct este o greșeală persistentă: „dacă la întvederea **care** au avut-o” (N 4, 11.IX); „Da, vedeți filmul **care** trebuie să îl vedeți” (Jurnal TV, 12.IX); „aluat **care** îl punem deasupra merelor” (Jurnal TV, 26.IX).

Apariția unui *și* parazitar în încercarea de a evita o cacofonie (*ca și campion*) se extinde și în exemple unde nu mai este vorba de cacofonii (*ca și premier*): „formarea noastră **ca si** personalitate” (Moldova 1, 19.IX); „părerea dumneavoastră personală **ca și** cetățean, **ca și** locuitor al Chișinăului” (Jurnal TV, 19.IX); „figurăm **ca și** cei mai săraci din Europa” (Jurnal TV, 19.IX); „cum priviți dumneavoastră **ca și expert**” (Moldova 1, 3.X); „vinul **ca și** produs agroalimentar” (Jurnal TV, 3.X) ș.a.

Numeralele de la 20 în sus nu se atașează direct substantivului, ci sunt urmate de prepoziția *de*. Am identificat și în această etapă de monitorizare extrem de multe situații de omitere a prepoziției la toate posturile TV: „**o sută mii lei**” (EURO TV, 11.IX); „**26 grade** Celsius” (TV 7, 10.IX); „cei peste 1,5 **milioane** protestatari” (Moldova 1, 12.IX); „**75**

milionari” (Jurnal TV, 18.IX); „în proporție de **20 procente**” (TV 7, 18.IX); „Polița medicală va costa cu **300 lei** mai mult” (PRIME, 25.IX); „**22 candidați**” (PUBLIKA TV, 17.IX) ș.a. Semnalăm și greșeala inversă (mai rar), de folosire a prepoziției *de* după numerale de la 1 la 19 și după numeralele compuse cu acestea: „Până la sfârșitul anului au rămas **110 de zile**” (Moldova 1, 12.IX); „**208 de automate**” (EURO TV, 20.IX); „**104 de bănci**” (EURO TV, 20.IX); „Pentru cele **110 de** districte urmează să fie aleși **110 de** deputați” (PRIME, 22.IX). Comoditate, ignoranță sau neglijare conștientă a normei?

Suprapunerea mai multor tipare sintactice are ca rezultat apariția într-un anumit context a unei prepoziții specifice altui tipar sintactic. Am înregistrat mai multe cazuri de folosire incorectă a unor prepoziții: „Alertă **la** Buiucani” (TV 7, 10.IX – *în*); „mese **doldora cu** bunătați” (Jurnal TV, 10.IX – *de*); „**La** sud se vor atesta +7°C” (Jurnal TV, 11.IX – *în*); „temperatura **la** termometre” (TV 7, 10.IX – *în*); „**Pe acest caz** a fost deschis un dosar penal” (N4, 10.IX; PUBLIKA TV, 11.IX; CANAL 3, 14.IX – *în*); „Lucrurile s-au schimbat **spre** bine” (EURO TV, 13.IX – *în*); „Cum simțiți publicul **de la** Moldova?” (Moldova 1, 19.IX – *din*); „primar **de la** nordul țării” (Jurnal TV, 3.X – *din*).

Nemarcarea relațiilor sintactice în titlurile redactate în stil telegrafic este un fenomen pe care l-am întâlnit constant la toate televiziunile monitorizate. Greșeala este mai frecventă în contextele în care se precizează calitatea sau funcția unei persoane. Cauza este uneori spațiul insuficient pe burtiere, care impune limitarea mesajului la un anumit număr de caractere. Totuși, fenomenul se extinde și în sintagmele scurte, unde relațiile sintactice dintre componente ar putea fi marcate foarte ușor. Înșiruirea de cuvinte fără marcarea relațiilor sintactice dintre ele poate crea ambiguități și ajunge să se constituie într-un tipar chiar și în exprimarea orală: „Igor Dodon **lider PSRM**” (EURO TV, 10.IX); „Dorin Chirtoaca **primar Chisinau**” (PRO TV, 10.IX – în acest exemplu lipsesc și diacriticele); „Mihai Godea **președinte PAD**” (N 4, 12.IX); „Natalia Catană **mama copil** de 3 ani” (PRIME, 12.IX); „Ion Caras **selecționer Moldova**” (EURO TV, 17.IX); „**proprietară mașină** avariata” (Jurnal TV, 18.IX); „TIZIANO producător mobilă” (2 PLUS, 19.IX); „Nicolae Timofti **președinte Moldova**” (EURO TV, 20.IX); „Nichifor Corochii **președinte CSM**” (CANAL 3, 25.IX); „Ion Arvat **șef local**” (Moldova 1, 11.IX); Valeriu Reniță **președinte clubul “Sfântul Gheorghe”** (PUBLIKA TV, 13.IX; în acest exemplu semnalăm și ghilimelele neromânești) ș.a.

III. Lexic, semantică

6. Pleonasmul (constând în asocierea unor cuvinte apropiate din punct de vedere semantic) rămâne o greșeală destul de frecvent întâlnită în emisiunile de televiziune: „în **perioada anilor**” (N 4, 10.IX; PUBLIKA TV, 13.IX); „membrii **partidelor PL și PLDM**” (Moldova 1, 11.IX); „**La fel ca și** peste ocean...” (CANAL 3, 11.IX); „**la fel ca și** Alexandru Gațcan” (PUBLIKA TV, 11.IX); „Franța **își** suspendă temporar misiunile **sale** diplomatice în 20 de țări musulmane” (EURO TV, 17.IX); „**cum ar fi, de exemplu**” (TV 7, 17.IX); „**str. Calea Orheiului**” (Jurnal TV, 19.IX); „**aniversarea celor douăzeci de ani** de existență ai formației...” (PRIME, 19.IX);

Am înregistrat cuvinte utilizate cu o formă incorectă: „**excrocherie**” (Moldova 1, 10.IX; PRIME, 13.IX); „lumina **lazerului**” (PRIME, 12.IX); „**dendrarium**” (PRIME, 12.IX; 2 PLUS, 13.IX); „**stenduri**” (PRO TV, 14.IX, 15.IX; TV 7, 17.IX; Jurnal TV, 3.X);

„**microbus**” (Jurnal TV, 18.IX); „**studiou**” (Jurnal TV, 19.IX); „rezervație **peizagistică**” (PRIME, 26.IX) ș.a.

Nu este recomandabil ca structura construcțiilor fixate în limbă să fie modificată. Am înregistrat câteva expresii modificate, uneori din cauza suprapunerii mentale peste alte construcții asemănătoare semantic sau/și formal: „**să pună la întrebări**” (Moldova 1, 12.IX); „Ecologiștii **bat un semnal de alarmă...**” (TV 7, 12.IX – *trag un semnal de alarmă*); „nu vă îmbătați cu **apă chioară**” (PRIME, 19.IX – *apă rece*). Cităm și un exemplu „macabru”: „Liberalii dezminț informația și spun că **și-au tras în țeapă** colegii din PSRM” (Jurnal TV, 18.IX). Iată până unde se poate ajunge atunci când cineva confundă expresiile *a trage în țeapă* și *a da/a trage țeapă...*

Am consemnat și cuvinte nepotrivite, unele simțite ca fiind mai „nobile” (*a servi*, în loc de *a mânca* sau *a bea*; *a debuta*, în loc de *a începe* etc.), altele fiind inadvertențe contextuale: „în **debutul** ședinței guvernului” (PRO TV, 10.IX); „**debutul** revoltei” (EURO TV, 17.IX); „să **serviți** prânzul la o terasă” (Jurnal TV, 12.IX); „**serviți** și o cafeluță în această dimineață” (PRIME, 19.IX); „**speakerul** Marian Lupu” (Moldova 1, 19.IX, 21.IX, 24.IX; multiple atestări și la alte posturi TV – *președintele parlamentului*; termenul *speaker* nu corespunde realității politice din țara noastră); „savurăm ultimele momente ale acestui **defileu de modă**” (Moldova 1, 26.IX – *prezentare/defilare de modă*; calc după fr. *défilé de mode*).

Unele abateri privesc **utilizarea anglicismelor și calcurile după engleză**. În locul corespondentelor românești, se preferă deseori „traduceri” neadecvate ale unor cuvinte și construcții din limba engleză: „nu ar fi oferit **suport** liberal-democraților” (Jurnal TV, 11.IX – *spijin*); „Moldova va beneficia... de **suportul** și asistența autorităților ungare” (N4, 11.IX); „cu **suportul** Ministerului Sănătății” (Moldova 1, 11.IX); „și cu **suportul** PLDM” (TV 7, 11.IX); „Chișinăul mizează pe **suportul** Ungariei” (CANAL 3, 12.IX); „pentru a acorda **suport** cetățenilor moldoveni” (EURO TV, 13.IX); „Acțiunea va avea loc în cadrul unui proiect realizat cu **suportul** Guvernului Cehiei” (PUBLIKA TV, 13.IX); „să-și schimbe **locația**” (PRO TV, 11.IX – *locul*); „primul **tanker** cu petrol” (Moldova 1, 12.IX – *petrolier/tanc petrolier*); „tinerii... **aplică** adesea la mai multe instituții” (CANAL 3, 13.IX); „**aplicați** pentru servicii aflate prin apropiere” (Jurnal TV, 3.X).

O problemă sensibilă în limbajul televizual din Republica Moldova este prezența a numeroase **calcuri după limba rusă și împrumuturi inutile** (xenisme). Nu toate sunt calcuri lexicale sau semantice, există și structuri gramaticale preluate fără discernământ, dar am ales să le tratăm aici, pentru a releva amploarea fenomenului: „**rechizitele** bancare” (EURO TV, 10.IX – *datele de identificare ale băncii/datele bancare*); „autobuze dotate cu **condiționere**” (N 4, 10.IX – *climatizoarele/aparate de aer condiționat*); „aveți un **azart** enorm” (Jurnal TV, 12.IX – *elan/entuziasm*); „**În rezultat**, deținătorii au fost eliminați.” (PRO TV, 11.IX – *ca/drept rezultat*; calc înregistrat și la TV 7, 10.IX; EURO TV, 18.IX; Jurnal TV, 18.IX; Moldova 1, 21.IX); „**unitățile de transport** nu vin direct din uzină” (EURO TV, 10.IX – *mijloacele de transport*; formulă generalizată și la alte posturi: Moldova 1, 10.IX; TV 7, 10.IX; Jurnal TV, 10.IX; 2 PLUS, 17.IX ș.a.); „în **salonul** autocarului” (TV 7, 11.IX – *în autocar/în interiorul autocarului*); „nu și-au **devamat** automobilele” (CANAL 3, 10.IX – *vămuț*); „ea putea **pretinde la** dreptul de proprietate” (TV 7, 11.IX; calc prezent și la PRIME, 11.IX; CANAL 3, 11.IX); „să vedem cum **s-a isprăvit** ea acolo sus” (Moldova 1, 12.IX – *s-a*

descurcat); „Biroul pentru reintegrare de la Chișinău a refuzat **să se expună** pe marginea mesajului” (PUBLIKA TV, 18.IX – *să se pronunțe*; calc înregistrat și la CANAL 3, 11.IX; Jurnal TV, 11.IX; EURO TV, 12.IX; TV 7, 12.IX; N 4, 17.IX ș.a.); „trecătorii... **au luat apă în gură**” (Jurnal TV, 12.IX – *tăceau mîlc/tăceau ca peștele*); „orașul Kaluș, unde ne aflăm noi **la moment**” (Jurnal TV, 12.IX – *pentru moment/acum/în acest moment*); „**va ieși uscat din apă**” (CANAL 3, 25.IX – *va scăpa basma curată*) ș.a.

Am consemnat și **greșeli de neadecvare contextuală, atracții semantice, diverse confuzii**: „Moldova să se dezvolte ca stat **integru**” (Moldova 1, 11.IX – *unitar*); „Taxele... sunt stabilite de asociațiile părințești, iar ea nu a făcut altceva decât să le **vocifereze**.” (PRO TV, 11.IX – *să le anunțe*); e **încrezut** în viitorul acestui sport” (PRIME, 12.IX – *sigur/încrezător*); „**depistarea** unui președinte al Centrului Național de Integritate” (Jurnal TV, 18.IX – *identificarea*); „În fiecare an orchestra-model participă la peste 150 de **manifestații** din țară” (Moldova 1, 12.IX – *manifestări*); „se va organiza o **companie** de vot publică” (Jurnal TV, 18.IX – *campanie*; atracție paronimică); „Învățătorii spun că metoda predării simultane **sustrage** atenția elevilor” (PUBLIKA TV, 17.IX – *distrage*); „Un tir prăbușit... **sustrage** atenția șoferilor” (Moldova 1, 22.IX); „nu au fost **finisate** lucrările de reparație” (PUBLIKA TV, 12.IX – *încheiate/finalizate*; cf. și Moldova 1, 18.IX, 19.X; CANAL 3, 25.IX) ș.a.

Sintetizând, susținem că limba română din audiovizualul național tinde să se identifice cu **limbajul (îngrijit) public oral** din Republica Moldova. Abaterile de la normă constatate nu au aceeași gravitate; unele sunt accidentale, datorate grabei sau lipsei de atenție, altele sunt tributare snobismului sau imitației (anglicismele ori cazul lui *ca și*). Mai grave sunt fenomenele de atentare la elementele structurale de bază ale limbii (regimul verbelor, calcurile), forțarea sintaxei, modificarea construcțiilor fixe. Din păcate, anumite erori sunt pe cale să se generalizeze atât în limbajul audiovizualului, cât și în exprimarea publică. E vorba în special despre unele preferințe constante de pronunțare (*microbus, studiou, stend*) sau de accentuare a cuvintelor (*administrator, standard, dispută, editor*) ori despre confuziile semantice de genul *a finisa* pentru *a finaliza*, *a (se) expune* pentru *a (se) pronunța*, *speaker* pentru *președinte al parlamentului* ș.a., ca și despre răspândirea formulei **la maxim* pentru *la maximum*. Pericolul este ca eroarea să devină normă prin adoptarea ei de către un număr mare de vorbitori aparținând publicului de televiziune.

În perioada dintre monitorizarea din 2011 și monitorizarea curentă, din 2012, la unele televiziuni au fost organizate seminare de instruire a personalului implicat în producerea emisiunilor, au fost procurate dicționare și lucrări de cultivare a limbii. Pe de altă parte, Consiliul Coordonator al Audiovizualului din Republica Moldova, îngrijorat de numărul mare și de persistența greșelilor de exprimare în audiovizualul național, a făcut un demers în legislativ în vederea amendării Codului audiovizualului cu sancțiuni pentru greșelile grave de exprimare care vor fi înregistrate și în viitor. În condițiile în care Parlamentul Republicii Moldova va accepta modificările propuse, am putea spera că producătorii de emisiuni vor fi mai responsabili în ceea ce privește calitatea limbii române promovate la posturile TV naționale.

Bibliografie selectivă

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, București, Univers Enciclopedic, 2005

Rodica Lăzărescu, *Dicționar de capcane ale limbii române*, București, Corint, 2006 Valentin Guțu, *Dicționar al greșelilor de limbă*, Chișinău, Arc, 1998

Ion Ciocanu, *Noi și cuvintele noastre*, Chișinău, Pontos, 2011

Alexei Palii, *Dicționar de dificultăți și surprize ale limbii române*, Chișinău, Epigraf, 2008

Inga Druță, *Magia cuvântului*, Chișinău, AȘM, 2012